

Ve 14. století nastala ve středověkém světě krize, která postihla také nejrůznější oblasti života na Iberském poloostrově. Projevila se v demografickém vývoji, stejně jako v pojetí autority a legitimacy. Odrazila se ve vývoji společnosti, stejně jako v kultuře.

Demografická krize

Vzhledem k chybějícím pramenům jsou dosavadní studie o středověkém obyvatelstvu z doby před 14. stoletím neúplné a málo spolehlivé. Počínaje 14. stoletím už jsou známy některé dílčí údaje, ale statistiky jsou k dispozici až od 18. století.

Je však zřejmé, že v 11. a 12. století došlo na Iberském poloostrově k obrovskému růstu počtu obyvatel, pravděpodobně na dvojnásobek. Jednak se zřetelně zvýšil počet členů jednotlivých domácností a zároveň se ve Španělsku usadilo velké množství lidí z oblastí za Pyrenejemi. Ve 12. století pocházelo například téměř 85 procent obyvatelstva Jaky (Huesca) ze zemí mimo poloostrov.

Ve 14. století se objevily dokumenty berního typu, tzv. domovní knihy (*libros de fuegos*, v Katalánsku *fogatges*), v nichž byl uveden seznam domácností. Zaznamenaná čísla se týkala domácností jako daňových jednotek, které se lišily počtem členů. Při zjišťování počtu obyvatel se v současnosti násobí koeficientem 4,5.

ČERNÁ SMRT

V polovině 14. století nelítostně postihla nám blíže neznámý počet obyvatel černá smrt, jak se tehdy říkalo dýmějovému moru.

Roku 1347 obléhal chán z Kipčaku město Kaffu na Krymu a katapultoval do města těla obětí dýmějového moru. V témže roce janovské lodě zamořily sicilské přístavy a mor se vzápětí rozšířil po celém západním světě. Roku 1348 se dostal na Sardinii, Iberský poloostrov a do Francie. Následujícího roku do střední Evropy, severní Afriky, na Korsiku, Apeninský poloostrov, do Flander a Anglie. Roku 1350 pronikl do Skotska a do skandinávských a pobaltských zemí, čímž zasáhl celou Evropu.

Důsledky této epidemie se dostavily okamžitě. Počet obyvatel Florencie se snížil ze 100 000 (1339) na 50 000 (1351), v Benátkách klesl ze 110 000 na 70 000, v Sieně ze 42 000 na 15 000. Ke značnému úbytku městského obyvatelstva došlo v celé Evropě. Stejným způsobem byl postižen i venkov. Například v burgundské vesnici Givry, kde ročně umíralo průměrně 25 osob, zemřelo jen v několika měsících roku 1348 více než 600 lidí.

Rozšíření moru na Iberském poloostrově není ještě důkladně prostudováno, ale dosavadní poznatky odpovídají událostem v okolním světě.

V zemích Koruny aragonské se mor postupně šířil následujícím způsobem – v dubnu a květnu postihl Mallorku, v květnu Barcelonu a zbytek současného

Zobrazení Tance smrti, odraz morových epidemií v literatuře

z Coimbrы, se píše: „Bylo to roku M.CCC.LXXX.VI (1348), v září, kolem sv. Michala, kdy přišel ten mor, na světě byla tak veliká úmrtnost, že pomřely dva díly lidí. Po tři měsíce trvalo to umírání a nejvíce útrap lidem působily zduřeniny na uzlinách a v podpaží. Boolestmi trpěla většina lidí, jak ti, kdo zemřeli, tak i ti, kdo zůstali naživu.“

Počet obětí morové nákazy není znám. Pedro IV. Aragonský při jedné příležitosti poznamenal, že zpočátku zemřela třetina jeho poddaných. Při jiné uvedl, že po rozšíření moru do Valencie a Zaragozy umíralo denně tři sta lidí. Portugalské texty hovoří o dvou dílech lidí, čímž zřejmě naznačují smrt poloviny obyvatelstva. Ze šesti set Maurů žijících v Cortesu v Navaře přežilo jen šedesát. Počet obětí se ještě zvýšil při opětovném propuknutí morové nákazy v letech 1352 a 1381.

Problémy způsobené množstvím obětí byly nejrůznějšího charakteru. Zprvč bylo nutné rozšiřovat existující hřbitovy a zakládat nové. Král Pedro IV. nařídil, aby byl Židům v Lérídě poskytnut nový hřbitov, jelikož starý se naplnil hroby obětí černé smrti. Také v Toledu bylo nutno vytvořit nový židovský hřbitov. Rozšířit hřbitovy bylo třeba i ve Valencii.

NÁSLEDKY ČERNÉ SMRTI

Studium nejznámějších událostí a následků svědčí o rozsahu této katastrofy. Prvním neblahým následkem, o němž hovoří prameny, bylo vylupování domů,

Katalánska a pravděpodobně i Rossellón (Rousillon) a Cerdaňu (Cerdagne). V červnu byla zasažena Valencie, v červenci Teruel, kde mor vypukl znovu v říjnu, v září se rozšířil do Huesky a okolních oblastí a v říjnu do Zaragozy, Calatayudu, Teruelu a Jériký (kde na mor zemřela královna Eleonora Akvitánská). V listopadu, kdy už rozesel zkázu po všech zemích Koruny aragonské, se dal na ústup.

V navarrském království vypukl mor také roku 1348. Například v soudním okrese Estella se počet obyvatel snížil v krátkém časovém období o více než 70 procent.

Postup morové nákazy v kastilsko-leónském království také není přesně znám. Jeden z mála použitelných údajů se týká července 1349, když Alfons XI. obléhal Gibraltar, kam tehdy mor pronikl a způsobil pozdější panovníkovu smrt. Je však možné, že tam nákaza vypukla už dříve.

Ani z Portugalska nemáme mnoho zpráv. V jedné z nich, která pochází

krádeže nábytku, peněz, šperků a předmětů osobní potřeby, které zůstaly v prázdných domech, když všichni obyvatelé pomřeli. Takto byla rozkradena většina majetku johanitů v Katalánsku, neboť zemřel nejen převor, ale i komturové a řádoví bratři. Běžné bylo násilí páchané na Židech a poutnících, protože byli považováni za původce všeho zla. Pole a vinice se přestaly obdělávat vzhledem k nedostatku pracovních sil a ze strachu před bandami lupičů. V malých osadách a na okrajích velkých se běžně páchaly násilné činy, což obyvatele nutilo ke stěhování do lépe strážovaných míst. Uběhly bezmála dva roky, než se prosadilo právo a obnovil pořádek.

Vzhledem k úbytku daňových poplatníků se královské renty zmenšily a při pokusech o jejich propachtování o ně nikdo neměl zájem. Tak o tom informovali krále například jeho agenti v Rosellónu a v Cerdani, přičemž naznačovali, že by se mu je podařilo odprodat jen za značně podhodnocené ceny. Vážnoucí obchod vedl ke snížení mýtného, jak o tom svědčí dopisy, v nichž král požadoval informace o výši ztrát. Vzhledem ke snížení královských rent musel panovník postupně snižovat počet svých úředníků a zbylé úředníky donutit k tomu, aby si ke svým povinnostem přibrali funkce uvolněných kolegů. Tak například úředník, který měl na starosti stavbu hradu v Perpignan, musel převzít ještě odpovědnost za závlahový kanál v Thuiru.

Protože král potřeboval hradit běžné státní výdaje, byl nucen uvalovat nové daně; jako byla například masná daň v Rosellónu a Cerdani, aby mohl platit jezdecko, které tyto regiony chránilo.

Daně bylo zapotřebí zvýšit i na nižší úrovni. Výdaje na udržování a opravy závlahových kanálů v okrajové části Zuery nemohly být hrazeny ze starých dávek a bylo nutno zvýšit poplatek za zavodňování (*alfarda*) ostatních dosud obydlených částí k dosažení rovnováhy. Vážnějším a rozšířenějším jevem bylo to, že majitelé pecí propachtovali částky, které pobírali. Menší počet spotřebitelů způsobil, že pachtýři neměli na zaplacení majitelům, což vedlo k četným soudním sporům. Totéž se dělo všude tam, kde se propachtovalo mýtné, daň ze zboží nebo jakákoli jiná daň. V důsledku zmenšení počtu plátců daní a poplatků vybrané částky na uhrazení pachtovného nestačily.

Četná královská nařízení se týkala dluhů. Na začátku morové nákazy, vzhledem ke strádání poddaných, králové odložili splácení dluhů o jeden rok. Jindy byly prominuty peněžité tresty, kromě pětiny, jež byla vyčleněna na vyplácení mezd královským úředníkům. Později král povoloval až tříleté prodloužení splatnosti dluhů do částky šesti tisíc solidů všem lidem bez rozdílu původu nebo stavu. Jindy byly sníženy roční daně z tří set šedesáti solidů na dvě stě.

Velké komplikace nastaly v oblasti práva. Mnoho notářů zemřelo dříve, než mohli dát oficiální formu listinám sepsaným podle poslední vůle nemocných. Králové povolili, aby tyto listiny nabyly platnosti veřejných dokumentů. Nastal i tak extrémní případ, že po smrti všech notářů v Almodébaru, občan Juan de Atraro poslouchal a zaznamenával poslední vůle umírajících, a král jej proto musel jmenovat královským notářem, aby závěti legalizoval.

Městský život byl ochromen. Jmenování do funkcí, které do té doby prováděl přímo král, nebylo pro nedostatek informací možné a panovník zmocňoval k této práci své zástupce. V některých místech, jako například ve městě Tárreze, bylo nutno změnit systém volby obecních starších (*pahers*) a konšelů (*con-*

sellers), protože počet obyvatel tam neúměrně poklesl. Bylo třeba znovu slučovat různé funkce nebo stejné funkce, ale vykonávané ve vzdálených místech, a svěřovat je jedině osobě.

Soudnictví se vrátilo k primitivnějším formám. Tak například při sporech mezi obyvateli král vzhledem k nedostatku právníků často nařizoval svému rychtáři (*batlle*), aby zvolil dva nebo více čestných mužů, kteří „rychle, stručně, prostě a jednoduše, bez okázalosti a bez právních kliček, dbajíce pouze pravdy a pokud možno beze spisů“, rozhodovali všechny nastalé problémy. Lékařské zákroky v případech vážných poranění upravovaly listiny výsad; v případech Valencie, Játivy a dalších míst se v nich uvádí, že zákrok mají provést vždy dva ranhojiči. Ale „množství lékařů a ranhojičů v Játivě i jinde se tak zmenšilo, že tam nezůstal téměř žádný“, což si vynutilo změnu ustanovení, že v případech vážných poranění musí zakročit jeden ranhojič.

Každodenní život byl velmi svízelný. Jako kuriozitu lze připomenout stížnost, kterou po čase podal ve věci svého platu zvoník z Alciry, jemuž městská rada výslovně zakázala zvonit, „aby se zabránilo zděšení lidí“.

Za pozornost stojí opatření panovníků na překonání následků katastrofy. Jedním z prvních kroků krále Pedra IV. byla žádost k papeži Klementovi VI. o udělení dispensu od zákazu sňatku až do třetího stupně pokrevní příbuznosti a spřízněnosti všem osobám bez výhrady, „aby se snáze zalidnila země“. Protože „naživu zůstalo jen málo rodin“, stanovil tentýž panovník, že nebude stíhána žena, která uzavře manželství před uplynutím jednoho roku od úmrtí svého manžela i přes to, že tak stanoví zákon a zvyk.

Určitá místa dostala privilegia pořádat týdenní trhy a některým obchodníkům bylo dokonce zaručeno, že nebudou stíháni za používání starých měr a nebude od nich vymáháno odškodnění po dobu tří let. Nastal dokonce extrémní případ, že obyvatelům Ibizy bylo povoleno vyzbrojovat kaperské lodě proti Maurům zneřádkovaně s králem a bylo jim přiznáno právo ponechat si všechnu kořist, z níž byl zájem spíše o otroky než o zboží.

Současně se změnily některé povinnosti a společenské postavení určitých osob. Smrt téměř všech zaměstnanců barcelonské mincovny přinutila krále zrušit minciřská privilegia, aby mohl jmenovat dvacet minciřů k výkonu řemesla, aniž předtím byli členy cechu. A například tři valencijské rybáři byli osvobozeni od služby na královských lodích, aby město Valencie mohlo být zásobováno rybami, protože od smrti téměř všech valencijských rybářů zásobováno nebylo.

Úmrtnost byla natolik vysoká, že na některých místech zemřelo až 75 procent obyvatel. Neobydlené domy byly často vylupovány. Venkov se vylidnil, pachtovné se neplatilo a pachtýři mýtného přišli na mizinu. Veřejné funkce zůstávaly neobsazeny pro nedostatek vhodných lidí. Lékařské povolání se běžně vykonávalo neoprávněně. Zběsile byla vyhledávána a ničena potvrzení o dlužích, hřbitovy mnoha měst musely být rozšířeny a městské rady neměly kým obnovit a doplnit počty svých členů.

Protože nejsou známy všechny dochované domovní knihy ze 14. století, nelze hovořit o absolutních počtech obyvatelstva a vyčíslit dopad morové nákazy. První úplný soupis provedený v navarrském království je z roku 1366. Tehdy tam bylo zaznamenáno 18 219 domácností, to znamená přibližně 80 000

obyvatel. Soupis je z období po morových epidemiích z let 1348 a 1362, jimž podlehla zhruba pětina obyvatelstva.

Také dějiny středověkých řádů hovoří o pohromě a zkáze, jež postihly většinu klášterů na poloostrově, z nichž odešli téměř všichni z nemnoha přeživších mnichů.

Hospodářská krize

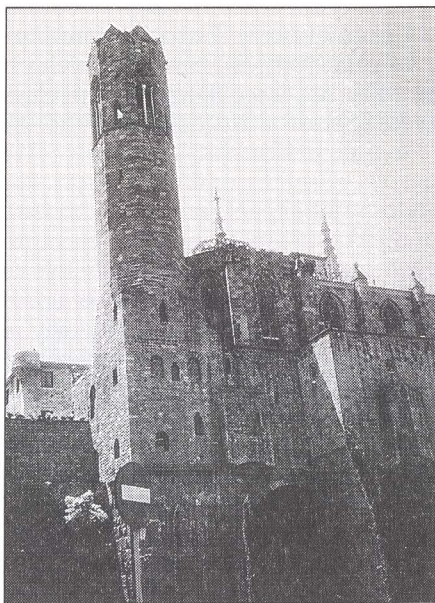
Koruna aragonská se stala obchodní velmocí celého Středomoří zřízením kupeckých středisek zvaných fondaky (*fóndacos*) v muslimských zemích na celém pobřeží. Fondak byl výsostným aragonským areálem, na kterém stály kostel, hostinec, pekárna, hřbitov, lázně a krámy. Byl vybudován vládcem, na jehož území se nacházel, ale udržován knížetem, jehož poddaní ho užívali. Fondak spravoval konzul, kterého jmenoval aragonský král nebo město Barcelona. Ačkoliv konzulové nebyli diplomatickými zástupci, vládci muslimských zemí je za ně uznávali.

Přestože se papežové snažili izolovat muslimský svět od křesťanského tím, že vyobcovávali z církve křesťany obchodující s muslimy, výsledky jejich snah byly slabé. Exkomunikace vedly pouze k tomu, že stoupaly ceny výrobků a rostla ziskuchtivost. Na ochranu poctivosti svých poddaných provozujících obchod s muslimy shromáždil Jaime II. Aragonský (1291-1327) radu teologů, kteří měli prozkoumat možnosti, jak dále obchodovat bez hrozby exkomunikace. Práce rady byla úspěšná.

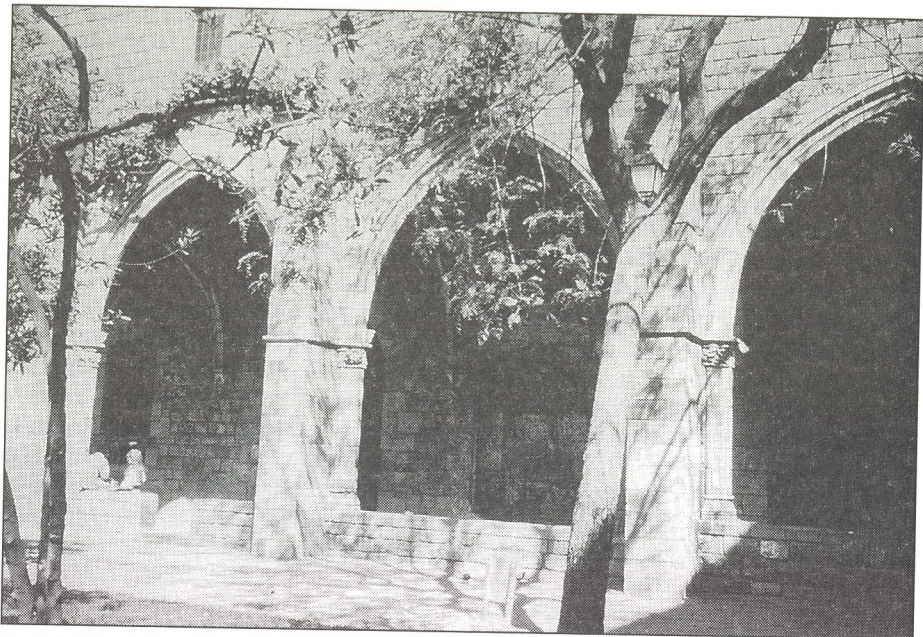
Obchod byl mnohdy ovlivněn nedostatkem některých výrobků, například pšenice, způsobujícím často hladomor. Daně placené kupci dosahovaly 10 procent hodnoty prodaného zboží nebo 5 procent neraženého stříbra či zlata, ačkoli z mincí se daně neplatily.

Hospodářský rozmach Koruny aragonské v tomto období dokumentují data výstavby většiny gotických katedrál na jejím území: v Barceloně (stavba zahájena roku 1298), Geroně (1312), Huesce (v téže době), Manrese (1328), Palmě de Mallorca (vysvěcena roku 1346) a Tortose (stavba zahájena roku 1347).

V důsledku moru v roce 1348 však došlo k velkému pohybu obyvatel, při němž se vylidnil venkov a mnoho polností zůstalo ležet ladem. V zemích, které žily z obchodu (Portugalsko, Koruna aragonská), se snížil hospodářský a zároveň i lidský potenciál. Hospodářský potenciál centrálních oblastí (Kastilie a Leónu) se zdánlivě zvýšil téměř přímo úměrně k úmrtnosti, protože základem jejich hospodářství byl chov ovcí.

Gotická čtvrt' – část Královského paláce, Barcelona (foto Simona Binková)

Gotická čtvrt, špitál sv. Kříže, 15. stol., Barcelona (foto Simona Binková)

Nedostatek pracovních sil s sebou přinesl nejprudší a možná i nejvyšší zdražení ve velmi krátkém čase. V období o něco málo delším než jeden a půl roku se dle dokumentu Pedra IV. denní mzda požadovaná řemeslníky a cena jejich výrobků zvýšily tak, že v některých případech dosáhly až čtyřnásobku, v jiných pětinašobku a v dalších případech dokonce ještě vyšších hodnot. Z náhlého zvýšení mezd v důsledku nízkého stavu obyvatelstva jako první těžili dělníci, nádeníci, příštípkáři, kameníci, tesaři a další řemeslníci. Dále pak kabátníci, pastýři, rolníci, podělkáři, štítaři, kočí, kojné, služebné a žoldnéři. Král si byl vědom nebezpečí, které toto zvýšení pro všechny znamenalo, a urychleně podnikl protiopatření zavedením prvních dnes známých cenových a mzdových sazeb. Ačkoli sazby měly být vyhlášeny pro celou Korunu aragonskou, v současnosti známe jen nařízení pro Katalánsko (18. července 1349) a Valencii (25. ledna 1350). Oba předpisy byly podobné a obsahovaly nařízení, aby cenové a mzdové sazby byly vyhlášeny se zřetelem na zvyky zachovávané před morem a na zvyky novější. Důvody zdražení a vyšších mezd měly být pečlivě posouzeny, a pokud by byly shledány nedostatečnými, měly se mzdy i ceny vrátit k hodnotám před morovou nákazou. Při nalezení dostatečného důvodu se měly mzdy a ceny zvýšit rozumně. Provinilcům, inkasujícím i platicím, měla být ukládána peněžité pokuty. Recidivisté měli platit stejnou pokutu a těm, kdo se provinili potřetí, měla být uřata ruka nebo museli zaplatit tisíc solidů v barcelonské měně. Kontrola a případné potrestání viníků se mělo všude provádět jednou za rok. Žadatel o královskou milost pro provinilce měl zaplatit padesát solidů pokuty. Toto ustanovení mělo platit dva roky, avšak bylo možno je prodloužit.

O něco později (v listopadu 1350) byly na perpignanském dvoře vydány zákony proti zvyšování mezd a cen, ale byly stejně neúčinné jako nařízení předešlá. Samotný král si stěžoval na to, že nemůže najít nikoho pro funkci písaře, neboť písaři, kteří zůstali naživu, požadovali vysoké platy. A vzhledem k obtížím při obsazování funkce kurýra na území Pallarsu nabízel král dvanáct solidů za každou ujetou míli.

*Fragment oltářního obrazu sv. Marka
z katedrály v Manrese*

K tomuto jevu docházelo také v Kastilii, kde král Pedro I. připravoval ve valladolidských kortesech (1351)

další cenová a mzdová nařízení. Portugalský král Alfons IV. vydal (1349) zásady podobné těm, jež známe ze zemí Koruny aragonské. V Portugalsku však v některých případech zašli ještě dále; například v určení délky pracovního dne – od slunce východu do slunce západu – a v pracovní povinnosti mužů a žen pod trestem vypovězení.

Prudké zvýšení cen v rozmezí několika málo let doprovázela devalvace měny v Kastilii a padělání kastilských mincí v Koruně aragonské. Pouze výroba vlny na území Kastilie a Leónu dosáhla většího významu než v minulosti. Z tohoto důvodu se oba státy zúčastnily stoleté války na straně Francie proti Anglii. Jejich cílem bylo uplatnit přebytek vlny v tkalcovnách ve Flandrech a Burgundsku a navíc získat monopol na přepravu vína z Francie do Evropy.

O hospodářském vývoji na poloostrově ve 14. století chybějí podrobné studie. Ale podle dokladů o vývoji portugalské měny je možno sledovat obecné linie, třebaže vývoj v ostatních poloostrovních královstvích nemusel být zcela synchronní. Vydjeme-li z toho, že roku 1282 se portugalská stříbrná marka rovnala 16,5 libry, pak v průběhu 14. století vykazovala ve své stříbrné hodnotě tyto výkyvy:

panování krále Dinize	14
kolem roku 1340	19
1355	35
1367	19
1369	27
1371	38
1373	22
1384	36
1385	66
1386-1387	155
1387-1391	172
1392-1397	250
1398	315

V letech 1399 až 1405 se portugalská měna znehodnotila ještě pětaosmdesátkrát. Z uvedeného přehledu je zřejmé, že k hospodářské katastrofě

v Portugalsku došlo v letech 1373 až 1384, stejně jako v Koruně aragonské, kde novější studie hovoří o krizi roku 1381.

Úbytek velkého množství obyvatel věnujících se obchodu v Koruně aragonské ve druhé polovině 14. století, který se časově shodoval s hospodářským poklesem v celém Středomoří – vinou morové nákazy -, znamenal začátek úpadku země Koruny aragonské, převážně těch, které žily téměř výhradně z obchodu, jako Katalánsko, kdežto země s prosperujícím rolnictvím a dobytčářstvím (v jejich hospodářství hrála určitou úlohu také vlna) mohly důsledky moru snáze překonávat a v 15. století se opět pozvednout (Valencie a Aragonie). Ale v celé Koruně aragonské obecně nastalo snižování hospodářského a politického potenciálu, které trvalo nejméně půl století.

Zatímco v Koruně aragonské začal úpadek, kastilsko-leónské království si upevňovalo svou hospodářskou a později i politickou hegemonii na poloostrově.

Krise monarchie

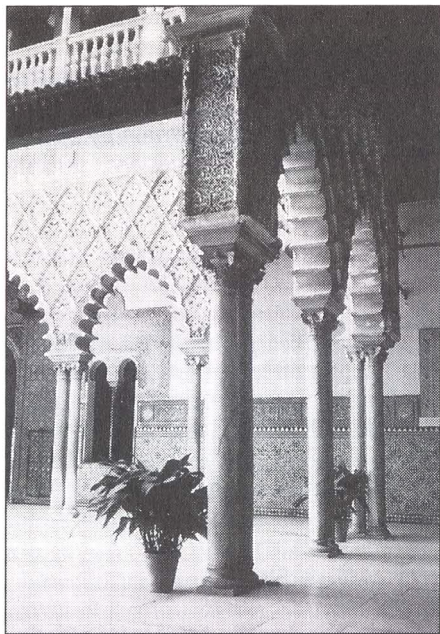
Od 11. století přetrvávala na poloostrově idea, že králové vládnou „z milosti Boží“. Získat titul krále mohl pouze králův syn z legitimního kanonického manželství. Levobočkové králů – protože se neměli vůbec rodit – nástupnické právo neměli. K porušení tohoto ideálu došlo v polovině 14. století po zániku legitimních dynastií a nástupu dynastií pocházejících z nemanželských větví.

V Kastilii tento problém vyvstal mezi syny Alfonse XI. (1312-1350) Pedrem I. (1350-1369) a Enriquem II. (1369-1379). Pedro I. byl legitimním synem, které-

ho porodila Marie Portugalská. Enrique byl levoboček zplozený s Eleonorou z Guzmánu. Oba mezi sebou několik let bojovali, první z nich podporován Anglií a druhý Francií, tedy zeměmi, které vedly stoletou válku. Enrique spáchal bratrovraždu, která mu umožnila prohlásit se za krále Kastilie a Leónu (1369). Tím začala vláda nemanželského trastámarského rodu, která pokračovala až do doby Katolických králů.

Boj mezi Pedrem I. a jeho bratrem Enriquem II. byl donedávna považován za svár mezi královskou mocí a šlechtou, nebo dokonce za pouhý bratrovražedný boj. Studie profesora Viñase Meye dokazují, že jde o komplexnější otázku a že určitou roli zde sehrály také hospodářské příčiny.

Šlechta si udržovala velkou hospodářskou i politickou moc a na její soudržnosti nepřímou úměrně závisela moc panovníka. V Kastilii a Leónu do-

Alcazar v Seville (foto Simona Binková)

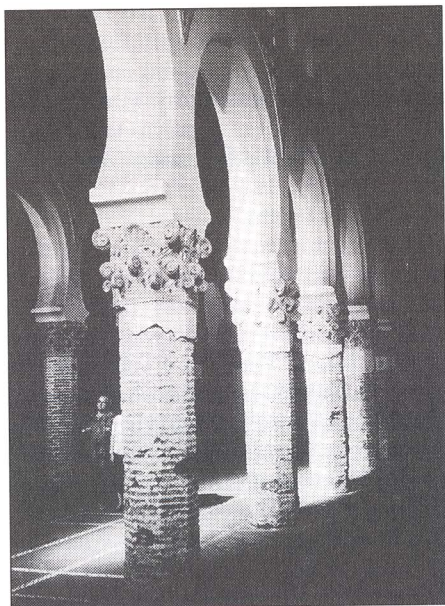
cházelo i přes obtíže k postupnému rozvoji měšťanstva, které bylo zprvu velmi slabé, ale časem se stalo nepostradatelným.

Ve 14. století si kastilští králové uvědomili hospodářské možnosti, které jim tato společenská vrstva nabízela, a snažili se ji chránit. Do té doby byli panovníci závislí na svém vlastním majetku a na dávkách, o jejichž výši hlasovaly kortesy. Vzhledem k tomu, že zástupci měst v kortesech v mnoha případech pocházeli ze šlechtických rodin, dávky se neustále snižovaly. Zároveň bylo nutno štedře a včas vyplácet žoldnéře, jejichž prostřednictvím se ve 14. století vedly války.

Finanční nesnáze přiměly krále změnit daňovou soustavu zavedením nepřímých a spleťtých daní z obchodu a monopolů. Byla vytvořena potravní daň (*alcabala*, Alfonsem XI.), pečlivě byla regulována cla, mýta, námořní desátky, účast při kaperských plavbách a nájezdech a důkladně se vyvinula technika výběru regalů (důchodů příslušejících panovníkovi). Daň z transakcí a spotřební daně byly průhlednější a stálejší, než daně odhlasované kortesy. Alfons XI. a Pedro I. chránili obchodníky a tato ochrana byla spojena s reorganizací systému vybírání daní spolu se zaškolováním pokladníků, účetních, správců a dalších úředníků, kteří měli hospodářskou moc a brzy získali i moc politickou. Tím se mírně narušil uzavřený systém společenských tříd, protože panovníci pro tyto funkce hledali nejschopnější lidi. Složkou státní správy se stali Židé, z nichž někteří dosáhli významného postavení u dvora (např. Samuel Halevi z Toleda byl hlavním pokladníkem Pedra I.). Židovští finančníci poskytovali půjčky a do jejich rukou se dostalo mnoho šlechtického majetku.

Pedro I. Kastilský podporoval měšťanskou iniciativu, ale nedovedl jednat se skupinou šlechty a duchovenstva. Vyhlásil nařízení o řemeslnících a zároveň připravil další nařízení o prelátech a o šlechticích (*fijosdalgo*). Následkem toho se šlechta, vysoký klérus a církevní vojenské řády postavili panovníkovi na odpor. Když došlo k nevyhnutelnému střetu, Pedro I. se rozhodl pro bezodkladnou popravu svých nepřátel, konfiskaci jejich majetku a uvalení daní. Vydal ustanovení o majetku královském, klášterním, panském a soukromém, přičemž reguloval restituci uchváceného majetku a jeho ochranu do budoucna. Dále pak poskytl záruky proti zlořádům při vyměřování a vybírání daní a hlavně proti zneužívání moci panstvem a královskými úředníky.

Tato politika vyvolala odpor těch skupin, jejichž moc byla založena na majetkovém vlastnictví. Vypukla občanská válka. Typicky měšťanská měs-

*Kostel Santa María la Blanca, původně synagoga, Toledo, 12. stol.
(foto Simona Binková)*

ta (Burgos, Zamora, La Coruña, Sevilla a další) se postavila na stranu Pedra I.; šlechtická nebo církevní města (Salamanca, Toledo a další) spolu se šlechtou a duchovenstvem hledaly svého kandidáta na krále proti Pedrovi I. V královské rodině byl Pedrovi I. nejbližší jeho nevlastní bratr Enrique II. z Trastámary. Jeho nemanželský původ představoval vážnou překážku, protože podle teorie o božském původu panovnické moci králem být nemohl. Kancléř Pedro López de Ayala vyjádřil mínění šlechty ve svém *Rýmování o mravech dvorských* (Rimado de Palacio): ten, kdo „dobře svému lidu vládne a chrání jej, ten skutečně je králem; druhý budiž vypuzen“.

Boj šlechty a duchovenstva proti Pedrovi I. byl zdůvodněn tím, že je král „nechránil a nevládl jim“ podle jejich třídních zájmů. Protože v té době probíhala stoletá válka mezi Anglií a Francií, rivalita kastilských politických skupin se spojila s anglo-francouzskou rivalitou a do bojů na poloostrově zasáhly francouzské oddíly pod velením Du Guesclina na straně Enriqua II. z Trastámary a anglické oddíly vedené Černým princem Eduardem na straně Pedra I. Konflikt vyvrcholil zavražděním Pedra I. v Montielu (1369) jeho bratrem Enriquem II., čímž se na trůn dostal „nemanželský“ trastámarský rod.

V Portugalsku nastal tentýž případ. Po smrti krále Ferdinanda I. Portugalského (1383) náležel trůn jeho dceři Beatrici provdané za kastilského krále Juana I. Za krále měl být prohlášen jejich syn. Ale proti právům budoucího kandidáta povstal velmistr avizského vojenského řádu Jan (João), nemanželský syn portugalského krále Pedra I. (1357-1367). Po krátkém boji obou uchazečů – nejdůležitější událostí byla bitva u Aljubarroty (1385) – byl prohlášen za krále avizský velmistr (1385-1433).

Mnohdy se hovoří o tom, že manželství Beatrice s Juanem I. Kastilským mělo spojit Kastilii s Portugalskem. Avšak jejich syn by toto spojení mohl skutečně provést jen tehdy, kdyby zemřeli synové, které měl Juan I. z prvního manželství. Jmenování avizského velmistra portugalským králem je nutno vidět ve vztahu k hospodářské katastrofě, která zemi postihla.

V Koruně aragonské nastala krize v posledních letech vlády Martina I. Staršího zvaného Lidumilný (*el Humano*), když bylo zřejmé, že král nezanechá legitimního nástupce, ačkoli se pokusil odkázat trůn svému nemanželskému vnukovi Fadriquovi de Luna tím, že ho prohlásil za manželského. Toto prohlášení se přičilo jeho poddaným, kteří po svízelných jednáních v Caspe (1410-1412) jmenovali ve slavném „závazku z Caspe“ (*compromiso de Caspe*) aragonským králem Ferdinanda I. z Antequery, strýce kastilského krále, a tudíž příslušníka „nemanželského“ trastámarského rodu. Touto volbou – a následným nastolením Juana II. Navarrského na trůn – se do čela všech španělských království dostali členové „nemanželských“ rodů, kteří pak hledali nové spojení k upevnění moci.

Krize autority

Souvislá údobí nezletilosti králů Ferdinanda IV. (1295-1312), Alfonse XI. (1312-1350) a Enriqua III. (1390-1406) v Kastilii byla příznivá pro vytváření různých skupin šlechty a k prosazování jejich vlastních cílů. Ve vzájemných bojích se snažily získat majetek na úkor monarchie. Po vyhlášení své plnoletosti se uve-

dení vládcí sice bránili zmatečným radám regentů, ale nezamezili přehmatům těch, kteří sledovali vlastní prospěch.

Kastilské a leónské kortesy se na žádost městských obcí soustavně usnášely, aby se plnila rozhodnutí učiněná na dřívějších zasedáních. Také králové soustavně všem stavům připomínali povinnost plnit nařízení. Tato skutečnost svědčí o neexistenci autority, která by prosadila rozhodnutí kortesů, a tudíž zákon.

V Koruně aragonské nebyla krize tak výrazná. Mimo jiné proto, že tam nenašla údobí nezletilosti panovníků jako v Kastilii. Katalánská šlechta měla k panovníkovi příznivější vztah, i když šlechta v Aragonii a Valencii se s králem Pedrem IV. střetla u Épily a Mislaty (1348), kde však byla pokořena.

Šlechtu v Portugalsku, která byla vždy rebelantská, ovládl pokojnou cestou Jan (João) I. za přispění lidu.

Náboženská krize

Ve 14. století prošel papežský stolec krizovým obdobím, jehož nejvýznačnějším důsledkem bylo přemístění sídla papežů do francouzského Avignonu (1309), tedy daleko od Říma zmítaného občanskou válkou. Po bezmála sedmdesáti letech podřízenosti Francii se papežové do Říma vrátili (1376), ale brzy nato nastalo v římskokatolické církvi schizma (1378-1415).

Krize papežského úřadu se časově shodovala s duchovní krizí na poloostrově. Uvolněnost mravů, nedostatečné respektování posvátnosti manželství, falšování bul, zhroucení scholastiky a bohatství kléru přispěly k opovrhování křesťanským učením.

Měšťané shromažďovali šperky, obrazy, drahé látky, přepychový nábytek, a pak se pokoušeli investovat svůj kapitál do koupě neobdělávané půdy. Jejich životní ideál měl rozhodně blíže k rytířským románům než ke křesťanskému duchu, jak o tom svědčí dílo Juana Ruize, arcikněze z Hity.

Za počátek krize lze označit proces proti templářskému řádu, který byl zrušen papežem Klementem V. (1312). Majetek tohoto vojenského řádu připadl francouzské koruně nebo papežské kurii ve Francii. V Kastilii a Leónu byl majetek templářů téměř beze zbytku přičleněn ke koruně, ve Valencii přešel do rukou nově vytvořeného řádu Montesa (1317) a v Portugalsku posloužil vytvoření Kristova řádu (1319), jehož definitivním sídlem se stal hrad v Tomaru. V ostatních královstvích získal templářský majetek řád sv. Jana Křtitele (johanité).

Náboženská krize vyvrcholila roku 1378, kdy byli Urban VI. (1378-1389) a Klement VII. (1378-1394) zvoleni téměř současně za papeže. Křesťanstvo se rozštěpilo na tři části podle svých hmotných zájmů: skupina nepřátelská Francii (Anglie, Navarra, Flandry a část Itálie) se postavila na stranu Urbana VI. Frankofilská skupina (Francie, Kastilie a Skotsko) stranila Klementovi VII. a konečně třetí část, kam patřila Koruna aragonská, se rozhodla vyčkávat, dokud se situace nevyjasní. Brzy se projevíly politické zájmy a většina římskokatolického křesťanstva (Francie, Portugalsko, Kastilie, Koruna aragonská a Navarra) se přidala na stranu Klementa VII. Ale příklon na stranu jednoho či druhého papeže se zčásti měnil. Francie, Kastilie a Koruna aragonská byly stále na straně Klementa VII., Portugalsko bylo nejprve nakloněno také jemu, a potom uznalo Urbana VI. (1385). Navarra naopak byla nejprve na straně Urbana VI. a posléze

Klementa VII. (1390). Krize byla překonána až na kostnickém koncilu (1414-1418) volbou Martina V. (1417-1429) papežem, který církev opět sjednotil.

Na poloostrově byla duchovní krize velmi hluboká. Jejím evidentním dokladem je to, že se v tomto století neobjevili žádní španělští světcí. Koncily ve Valladolidu (1322) a v Toledu (1339) sice odsoudily konkubinát duchovních, ovšem zápisy ze zasedání kortesů na tento problém nadále poukazyvaly.

Nejlepším literárním dokladem této duchovní krize je *Kázání* (Sermó), v němž Barceñoňan Bernat Metge vytvořil „ostrou, smělou a vtipnou parodii na kázání, v níž se stručně a epigramaticky vykládá řada troufalých a sžíravých rad“ (Riquer). Téma kázání vychází z tohoto katalánského přísloví:

*Segueixqua'l temps qui viure vol;
sí no, poria's trobar sol
e menys d'argent.*

Alfonso Martínez de Toledo, arcikněz z Talavery, je přeložil takto: „Jdi s dobou, kdo žítí chceš; jinak sám se ocitneš a bez peněz.“ *Kázání* obsahuje rady, jak se zachránit před plameny pekelnými, jak je prospěšné nedávat almužnu, nemluvit pravdu při zpovědi, nechodit na mši nalačno, postít se pouze při spánku, litovat vykonání dobra a pamatovat si projevy zlé vůle. Rovněž poučné jsou rady do života: „Chcete-li dnes dosáhnout dobrého postavení, pochlebujte, chcete-li žít, nemějte svědomí, necht' se člověk přiklání na tu stranu, odkud mu kyne prospěch. Chcete-li získat postavení u dvora, buďte drzý, prokazujte přátelství tomu, kdo vám je odporný, působte lidem potíže, leč vlídně jim odpovídejte.“ Na pováženou není to, že to Bernat Metge napsal, nýbrž to, že tehdy se tak běžně žilo.

Náboženská krize vedla k zajímavému jevu – zesílení pověřivosti. Hispánci byli vždy pověřiví, připomeňme si památné jednání na prvním koncilu v Iliberidě kolem roku 306, a ve 14. století pověřivost stále ještě kvetla a byla rozšířená u všech společenských tříd. Když se například aragonský král Juan I. (1387-1395) dozvěděl, že u římského dvora je schopný německý astrolog, napsal biskupovi z Elne, aby zařídil jeho přestěhování k aragonskému dvoru, a krátce poté byl „mistr Raymar Ohem astrologem naší rodiny“. Tentýž panovník napsal astrologovi jménem Dalmau des Planes, aby mu jakožto prvorozeneému zjistil, „které dny a který z měsíců února, března a dubna by byly vhodné k tomu, aby vévodkyně přijela do Knížectví katalánského a mohla se slavit svatba“.

Občas se objevily reakce proti pověřivosti. Pedro IV. Aragonský napsal svému synovi Juanovi I. po smrti jeho manželky dopis, v němž pravil: „Velice se vám divíme, že věříte tomu, že osoba, která přebývá ve Valencii, by mohla usmrtit pomocí čarů jinou osobu, která dlí ve Francii, neboť kdyby tomu tak bylo, nebylo by na světě krále ani velmože, který by nebyl mrtev.“ Avšak i tento král, který se zdá být výjimkou z obecně platného pravidla, věřil v „panoše či začarované lidi, kteří střeží zakleté poklady v Montalbánu“. Jindy přikázal stavebnímu mistrovi, aby první kámen budovy položil 17. dne v měsíci mezi půl třetí a třetí hodinou, kdyby však nemohl, aby tak učinil následujícího dne v touz hodinu; a kdyby ani to nemohl splnit, nařídil mu, aby to provedl 19. dne dvě hodiny před západem slunce.

Kulturní krize

Rozkvět středověkého vědění ve 13. století dosáhl vrcholu ve dvou vynikajících teologických, filosofických a básnických dílech: v *Sumě teologické* Tomáše Akvinského a v Dantově *Božské komedii*. V té době vzniklo také dílo Mallorčana Ramóna Llulla (1235-1316). Vědy experimentální se nepěstovaly a tehdejší učenci je soustavně opomíjeli, vyjma valencijského lékaře Arnaua de Vilanova (1238-1311).

Evropská krize scholastiky se projevila také na poloostrově. Teologové zaujímali ve svých pracích silně kritický postoj vůči učení Tomáše Akvinského.

Ve druhé polovině 14. století se objevovali četní kazatelé usilující o nápravu společenského a náboženského života. Nástup kritiků tehdejšího světa byl usnadněn duchovním chaosem v důsledku schismatu v římskokatolické církvi. V tomto období se předpovídal přesun Svatého stolce do Jeruzaléma a konec všech mocností světa s výjimkou francouzské dynastie. Mělo dojít k přeměně všech ostatních křesťanských království na komuny nebo republiky, k příchodu Antikrista a podobně. Tehdy se šířily sny Pedra, hraběte z Ribagorzy, o tom, že je vhodné poslouchat římské papeže a předpovídalo se, že Koruna aragonská bude Sardinii.

Středověká krize dospěla do rozhodující fáze v momentě, kdy začalo poznávání klasického řeckého světa, o němž byly do té doby pouze nejasné představy z arabských překladů Artistotela. Od začátku 14. století zasahovalo aragonské vojsko do záležitostí byzantského světa při slavných výpravách Aragonců a Katalánců do Orientu. Vojsko objevilo zcela nový svět. Král Jaime II. (1291-1327) nařídil, aby byly ušetřeny některé z nejbohatších klášterů na hoře Athosu a lékaři Arnauovi de Vilanova se podařilo získat pět řeckých kodexů, které se nevyskytovaly v žádné západní knihovně. Rhodoský mistr Juan Fernández de Heredia (1310-1396) přikázal, aby se z řečtiny do aragonštiny přeložily Plútarchovy srovnávací *Životopisy slavných Řeků a Římanů* (1348), dále *Knihla císařů* a mnoho dalších děl.

Kultura, do té doby vyhrazená téměř výlučně duchovním, se začala zesvětšovat a zájem o ni se šířil. Aragonský král Pedro IV. nechal přeložit *Kroniky sicilské*, *Kroniky Saint-Denisu*, *Sumu dějin světa* a *Zrcadlo dějin* (Speculum historiale) Vincenta de Beauvais a *První obecnou kroniku Španělska* Alfonse X. Moudrého, aby se seznámil s dějinami sousedních států. Potom se začaly překládat do „lidového jazyka“ klasické latinské texty: Frontinovy *Válečné lsti*, Palladiova příručka *Opus agriculturae*, Ovidiovy *Listy heroin* (1390); a v katalánštině a aragonštině se šířily texty Seneky, Tita Livie, Sallustia, Cicerona a další. Mistr Juan Fernández de Heredia se zasloužil o první překlady řeckých dějepisců (Plútarcha, Thúkydida) a byzantských dějepisců (Zónarase) do „lidového jazyka“ (katalánštiny a aragonštiny).

O zájmu středověku o helénskou kulturu svědčí nejstarší známá chvála athénské Akropole obsažená v dopise Pedra IV. Aragonského (1380). Přitom v samotném Řecku nebylo povědomí o jménech nejslavnějších rodáků vyjma filosofů, a dokonce i jejich jména se zachovala jen ve spojení s nějakou památkou, jako například Pýthagorova škola, Periklův palác nebo síň stoiků.

Vedle Fernándeze de Heredia byl nejvýznačnější postavou tohoto humanis-

tického hnutí Bernat Metge, autor knihy *Sen* (Lo somni), která svým pojetím odpovídá platónským dialogům.

V Kastilii, kde se humanismus ještě neprojevil, vznikala mravoučná a didaktická literatura, jejímiž nejvýznamnějšími představiteli byli Juan Ruiz, arcikněz z Hity, se svou básnickou *Knihou pravé lásky* (Libro de buen amor), Juan Manuel se svým rozsáhlým prozaickým dílem a Pedro López de Ayala, autor básní a kronik. V Portugalsku se význační autoři tehdy neobjevili.

Vnější vztahy

Ve 14. století se krize projevila také ve vnějších vztazích jednotlivých království. V Koruně aragonské začal politický a hospodářský úpadek, který postihl celé Středomoří. Kastilsko-leónská království, která byla izolována od evropských problémů, poprvé zasáhla do dění v západním světě a stejný vývoj lze sledovat v Portugalsku. Navarra přestala být součástí francouzské koruny, ačkoli se v ní problémy severního souseda dále odrážely. Granadské muslimské království se snažilo spolupracovat buď s křesťany, nebo s africkými Marínovci podle toho, co považovalo za prospěšné.

Čtrnácté století bylo poznamenáno stoletou válkou, v níž se střetla Francie s Anglií brzy po smrti francouzského krále Karla IV. Sličného (1328), který nezanechal potomky. Nároky na nástupnictví uplatnil jak Filip VI. z Valois (1328-1350), tak i anglický král Eduard III. (1327-1377). V Navaře byla uznána královnou Juana II. (1329-1349) a království se postupně zbavilo závislosti na Francii. Jak nový francouzský král Filip VI. z Valois, tak anglický král Eduard III. hledali spojení na dvoře kastilského krále Alfonse XI. (1312-1350), protože mysleli hlavně na úlohu kastilského loďstva v budoucím boji. Alfons XI. zatím vyjednával s oběma soupeři o sňatku svého syna, budoucího kastilského krále Pedra I. s Blankou Bourbonskou (1353). Tento panovník však prožil s královnou jen dva dny a francouzský dvůr se zapuzením své princezny cítil uražen. Tak vzniklo spojenectví Kastilie s Anglií, proti nimž stála Francie s Aragonií.

Vytvořením těchto aliancí došlo k výjimečné francouzsko-aragonské spolupráci. Několik aragonských lodí se při plavbě ze Středozemního moře do Atlantiku na pomoc Francouzům střetlo v Gibraltarské úžině s kastilskými lodmi, což vedlo k takzvané „válce dvou Pedrů“ (1356-1361), pojmenované podle panovníků Aragonie a Kastilie. Na straně francouzsko-aragonské koalice bojoval levoboček Enrique II. z Trastámary, který o něco později zavraždil svého bratra Pedra I. a prohlásil se za asistence francouzského krále Jana II. (1350-1364) za kastilského krále (1369-1379).

Styky mezi oběma zeměmi pokračovaly i v boji proti Anglii, kterou porazily v námořní bitvě u La Rochelle (1372).

Angličané našli spojence proti Kastilii v Portugalsku a Navaře, avšak Kastilie oba státy porazila; nejprve Portugalsko (1371), a potom Navarru (1373). Budoucího panovníka navarrského království, Carlose III., zároveň přiměli ke sňatku s kastilskou Eleonorou z Trastámary. Anglie byla nakonec nucena podepsat bruggský mír (1375), který však měl krátké trvání (do roku 1377). Francouzsko-kastilské vojsko se vylodilo v Anglii a jedna kastilská eskadra se dostala na dohled od Londýna (1380). Potom Jan Gentský, manžel Constanzi,

dcery Pedra I. Kastilského, dosáhl toho, aby jej portugalský král Ferdinand I. uznal za kastilského krále, což rozpoutalo válku mezi Kastilci a Portugalci, která skončila sňatkem Juana I. (tehdy již ovdovělého a s potomky) s Beatricí, nejstarší dcerou Ferdinanda I. Portugalského, a dohodou, že syn z tohoto manželství zdědí portugalské království.

Nesváry mezi Kastilií a Anglií skončily roku 1388 dohodou o sňatku dědice kastilské koruny, budoucího Enriqua III., s Kateřinou z Lancasteru, dcerou Jana Gentského, a tedy legitimní vnučkou Pedra I. Kastilského. Tím se legitimní potomci Alfonse XI. (přes Pedra I., jeho dceru Constanzi a jeho vnučku Kateřinu) spříznili s potomky v nemanželské větvi (Enriquem II., Juanem I. a Enriquem III.). Enrique III. (1390-1406) pokračoval ve vyvážené politice vůči Anglii a Francii, stvrzené řadou smluv.

Po zdárném zásahu Kastilie do stoleté války se kastilská merinová vlna prosadila na evropských trzích na úkor anglické vlny a kastilské loďstvo získalo monopol na přepravu francouzských vín, čímž kastilský námořní obchod nabyl velkého významu. Válka pokračovala i v 15. století, ale kastilská monarchie se jí oficiálně neúčastnila.

Koruna aragonská pokračovala ve své expanzi do Středomoří – obsadila ostrov Sardinii, athénské a neopatrijské vévodství a spojila sicilské království s aragonskou dynastií.

Její expanze byla stále rozsáhlejší. V letech 1229 až 1235 dobyl Jaime I. konečně Baleáry, neboť k pokusům o jejich ovládnutí docházelo už po celé 12. století (za Ramóna Berenguera III. a Alfonse II.). Později byla obsazena Sicílie (1282, Pedrem III.), zčásti kvůli regulaci obchodu s pšenicí. Obsazení Sicílie však vyvolalo vážné problémy s papežským stolcem, které byly odstraněny až smlouvou z Anagni (1296), mistrovským dílem aragonské diplomacie. Vyřešily se tak všechny sporné otázky, jako byly nároky Karla I. z Anjou na aragonský trůn, exkomunikace aragonských králů, anexe Mallorky a podobně. Papež dal také slib, že Koruně aragonské přizná ostrovy Korsiku a Sardinii. Kromě toho na sicilském trůně zůstala větev aragonského královského rodu.

Při bojích v Malé Asii spolupracovalo aragonské vojsko s cařihradským císařem Andronikem II. (1302). O něco později zasáhlo ve prospěch Waltera I., vévody athénského, který byl vypuzen ze svého vévodství (1311). Od tohoto okamžiku vládla v Athénách aragonská dynastie panující na Sicílii. Pouze v letech 1381 až 1385 bylo athénské vévodství přímo začleněno do koruny Pedra IV. Aragonského. Z tohoto důvodu měli španělští králové až do moderní doby titul vévodů athénských a neopatrijských.

Obsazení Sardinie, kterou papež přiznal Koruně aragonské ve smlouvě z Anagni, se uskutečnilo po vážných nesnázích (1323). Ale držba ostrova byla téměř formální nebýt toho, že v aragonských rukou byly některé přístavy, jako například Cagliari nebo Alghero (kde se dodnes hovoří katalánsky), jelikož ostrov byl nadále v rukou rodin Doriů a Malaspinů. Sardinské přístavy však umožnily expanzi námořního obchodu Koruny aragonské.

Vztahy mezi Kastilií a Portugalskem, mírumilovné ve 13. století a nepřátelské po celé 14. století, se v důsledku hospodářské rivality změnily. Z prvních let 14. století je doloženo působení obchodníků z Lisabonu a Oporta v Normandii, kam vyváželi vlnu, víno a kůže a odkud dováželi hlavně pšenici. V Honfleuru,

Pláčící postavy (Muzeum Federika Marése, Barcelona)

tehdejším významném normanském přístavu, byla dobře organizovaná portugalská obec, která se věnovala obchodu se severní Evropou, hlavně s Flandry. Totéž platilo o holandském ostrově Walchesen, kde se další portugalská komunita usadila v Middelbourgu a kromě jiných výsad nemusela platit daně ze zboží, měla právo spolčovat se a shromažďovat se, jak a kdy chtěli její členové, jejich předák mohl trestat provinilce vězením nebo nařizovat zadržení na určitou dobu. Podle dokumentu obsahujícího tyto klauzule (1390) vozili Portugalci na tento holandský ostrov železo, vosk, med, olej a králičí kožky.

Portugalci a Kastilci obchodovali s obdobnými výrobky a vyváželi je často do stejných odbytíšť. Částečně z tohoto důvodu se střetnutí stalo nevyhnutelným.

Vztahy křesťanů s muslimy přestaly mít ostře konfrontační charakter a bitvu u Salada (1340) lze uvést jako poslední záchvěv protiislámské reconquisty. Když pak došlo k tažení na Algeciras (1343), bylo nutno vyhlásit křížovou výpravu na celém západě.

Rok	Hlavní události na Iberském poloostrově	Hlavní události ve světě
1196-1213	Král Pedro II. Aragonský (I. Barcelonský)	Pontifikát Inocence III.
1198-1216		
1207	Píseň o Cidovi	
1209		Založení františkánského řádu sv. Františkem z Assisi
1212	Porážka Almohadů u Las Navas de Tolosa	Anglický král Jan Bezzemek nucen vydat <i>Magnu Chartu</i>
1213	Pedro II. Aragonský zabit u Muretu: zmaření plánu na „pyrenejské království“. Nezletilost Jaima I. a regentství hraběte Sanče	
1214-17	Enrique I., kastilský král	
1215	Založení univerzity v Salamance	Vláda Ludvíka IX. Svatého ve Francii
1216	Založení dominikánského řádu sv. Dominikem z Guzmánu	
1217-52	Ferdinand III., kastilský král	
1218	Založení Řádu milosrdenství (<i>Orden de la Merced</i>)	
1221	Zahájení stavby katedrály v Burgosu	
1226-1270		
1227	Sestavení <i>Dekretálů</i> sv. Raymundem z Penyafortu	
1229	Jaime I. Aragonský (1213/76) obsazuje Mallorku	
1230	Dobytí Badajozu Alfonsem IX. Leónským. Definitivní spojení Kastilie a Leónu Ferdinandem III. Svatým	
1234	Champagneská dynastie v Navaře: Thibaud I. (1234/1253)	
1236	Dobytí Córdoba	
1238	Dobytí Valencie Jaimem I.	
1243	Murcijské království přičleněno ke Kastilii	
1244	Smlouva z Almisry potvrzující smlouvu z Cazoly (1179)	
1248	Dobytí Sevilly Ferdinandem III.	7. křížová výprava (Ludvík IX. Svatý)
1251	Začíná sestavování <i>Sedmera částí</i> (Siete partidas)	
1252-84	Vláda Alfonse X. Moudrého (Kastilie)	
1253-70	Thibaud II. Navarrský	
1254	Zahájení stavby gotické katedrály v Leónu	Založení Sorbonny
1257		
1258	Corbeilská smlouva mezi Jaimem I. a Ludvíkem IX. Svatým	
1263	Muslimské povstání ve znovudobyté Andalusii a v Murcii	
1266	Jaime I. si podrobuje Murcii a postupuje ji Alfonsovi X. Moudrému	
1267-73		<i>Summa theologiae</i> sv. Tomáše Akvinského
1270-74	Enrique I. Navarrský	

Rok	Hlavní události na Iberském poloostrově	Hlavní události ve světě
1272	<i>Ars Magna</i> Ramóna Llulla	
1274-1304	Juana I., navarrská královna	
1282	Pedro III. Aragonský, II. Barcelonský (1276/85), dobývá Sicílii	Cesty Marka Pola (1275-91)
1283	Pedro III. potvrzuje šlechtě a městům <i>Všeobecné privilegium</i> . Přiznání legislativní pravomoci aragonským kortesům	
1284-95	Pedro III. poráží Filipa III. Smělého. Vláda Alfonse III. Aragonského, II. Barcelonského (1285-91)	
1291-1327	Jaime II., aragonský král	Konfederace švýcarských kantonů
1292	Dobytí Tarify. Tlak Kastilie s cílem kontrolovat Gibraltarskou úžinu	Dantův <i>Nový život</i>
1295-1312	Ferdinand IV., kastilský král	
1300	Založení univerzity v Léridě	
1302	Caltabellotská smlouva: aragonská dynastie na Sicílii	Papež Bonifác VIII. (1294-1303) vyhláší bulu <i>Unam Sanctam</i> proti francouzskému králi Filipovi Sličnému
1304	Připojení Navarry k francouzské koruně, do roku 1329	
1305		Papeži v Avignonu do roku 1378
1311	Vytvoření athénského a neopatrijského vévodství žoldněří Rogera de Flor	Koncil ve Vienne
1312-1350	Alfons XI., kastilský král	
1323	Dočasné dobytí Sardinie Aragonií	
1327-36	Alfons IV. Aragonský (III. Barcelonský)	
1328		Valoiská dynastie ve Francii
1329-49	Juana II., navarrská královna	
1336-87	Vláda Pedra Obřadného, IV. Aragonského, III. Barcelonského	
1337-1453		Stoletá válka
1340	Alfons XI. Kastilský poráží Marínovce u Salada	
1343	Pedro IV. Aragonský anektuje Baleáry	
1348	První vlna černé smrti	
1349	Pedro IV. poráží Jednotu aragonskou u Épily. Carlos II., navarrský král	Spojenectví Kastilie s Francií a Portugalska a Aragonie s Anglií
1369	Enrique II. z Trastámary (1369-79) zabijí Pedra I. Ukruťného (1350-69) u Montielu. Trastámarská dynastie v Kastilii	
1372	Francouzsko-kastilské vítězství nad Anglií v námořní bitvě u La Rochelle	
1378-1417		Schisma v římsko-katolické církvi
1384	Juan Fernández Heredia přeložil Plútarcha	
1385	Juan I. Kastilský (1379-90) poražen	